

SCIENCE COMMUNICATION ÚVOD DO KOMUNIKACE VĚDY

Pavla Hubátková
Martin Rychlík
Aleš Vlk
& Otakar Fojt
o vědecké diplomacii

MatfyzPress
Praha 2023

Edice popularizace
MatfyzPress

PROFIL

DOBŘÁ KNIHA MUSÍ VYPRÁVĚT PŘÍBĚH

„Je opravdu podstatné, aby autor při popularizaci svého oboru jednak neslevil z odborných kritérií a jednak uměl svoji odbornost prodat čtenáři tak, aby nebyla chápána jako suchá věda, nebo dokonce jako vytahování se,“ říká Jiří Padevět, ředitel velkého nakladatelství Academia.

Foto: Janek Plavec, AV ČR

Pracoval jste jako antikvář, knihkupec i vydavatel. Co činí podle vašich znalostí a zkušeností populárně-vědeckou knihu úspěšnou, prostě výjimečně dobrou?

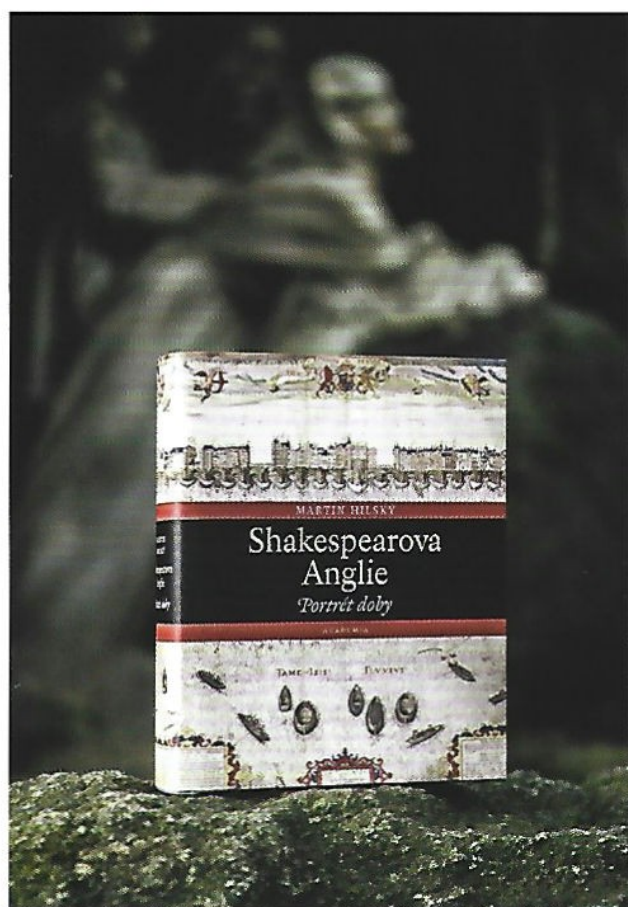
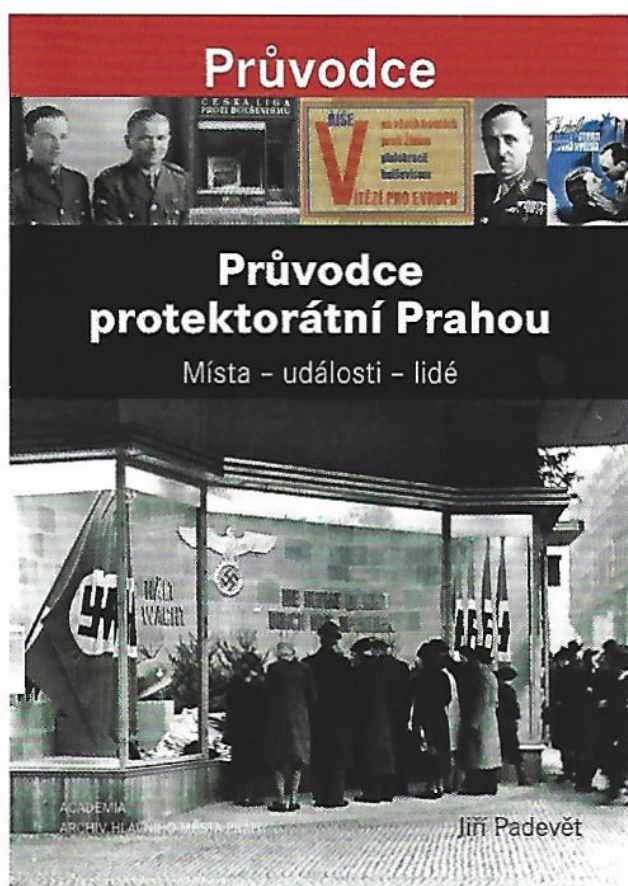
Kromě těch vyjmenovaných povolání jsem už také velmi dlouho aktivním čtenářem, což je skvělé povolání. Jsem proto přesvědčen, že úspěšnou populárně-vědeckou knihu lze napsat za dvou základních podmínek. Jednak musí kniha vyprávět *příběh*. A je celkem jedno, jestli to bude příběh člověka, národa, kmene, buňky, vesmíru, stromu, brouka, vědeckého oboru nebo chemické sloučeniny, ale musí mít všechno, co k pořádnému příběhu patří: tedy vyprávění s dramatickou zápletkou. Druhou podmínkou je, aby autor *uměl téma podat* takovou formou, aby se jeho čtenářská základna rozrostla z těch, co už rozumějí, na ty, kteří porozumět chtějí.

Hodně čtete, nyní jste se hrdě přiznal, že už i dlouho... Můžete jmenovat třeba pět knih v oboru popularizace věd, které byste označil za zásadní? A proč?

Pro mne osobně je naprosto zásadní popularizační knihou práce Simona Schamy *Krajina a paměť* (1995, česky 2007), ke které se soustavně vracím a ve které pokaždé najdu nové souvislosti. Další knihou, jíž otvírám velmi často, je *Evropa: Dějiny jednoho kontinentu* (1996, česky 2005) od Normana Daviese, ve které nacházím na jednom místě sumu informací, jež bych jinak musel hledat v desítkách dalších knih. Znovu a znovu otevírám také *Zrcadlo obzvláštního* (1999) kulturologa Vladimíra Boreckého. Jednak je to kniha nesmírně zábavná, jednak ukazuje na konkrétních případech, jak se lze zaníceně a důsledně mýlit i ve vědě. Asi nejsem sám, kdo se s údivem vrací ke knihám a k obrovské popularizační práci Stephena Hawkinga anebo Davida Attenborougha. Ale strašně rád se také obracím

Jiří Padevět hovoří v domově seniorů na pražském Chodově se čtenáři o svých i Academií vydávaných knihách (2022).

ke knize Vratislava Effenbergera *Výtvarné projevy surrealismu* (1969), jež pro mě byla kdysi zjevním a nasměrovala mne k obžerné konzumaci tohoto výtvarného a kulturního směru. Čerstvě

„Pokud si autor najde svoje téma mimo momentální společenské proudy a pnutí, a dokáže o něm napsat poutavě a zajímavě, může psát prakticky o čemkoliv...“

jsem teď uhranut knihou Stephena Budianskeho *Na okraji rozumu* (2021, česky 2023), což je životopis geniálního matematika, brněnského rodáka Kurta Gödla. Obecně se dá jistě říci, že mne baví a vyhovují mi knihy, které vedou k dalším knihám a k dalšímu studiu.

Co by měl vědec dělat, když chce napsat knihu ze svého oboru, ale pro veřejnost?

Nejdříve by měl přečíst velké množství popularizační literatury, která nutně nemusí být napsána vědcem, potom by si měl vybrat předmět svého zájmu, a jak už jsem řekl, ideálně s příběhem. Nakonec by měl dát rukopis přečíst svým blízkým, kteří mu řeknou pravdu.

Máte rady pro začínající vědce-spisovatele? Jak začít?

Co na čtenáře nejlépe funguje?

Kromě již několikrát zmíněného příběhu, tedy vlastně *umění vyprávět*, na čtenáře určitě fungují momentální témata, aktuality, která „poskakují“ veřejným prostorem. Během pandemie covid-19 to určitě byly viry, obecně témata lékařská, nyní během ruské agrese proti Ukrajině to jsou témata geopolitiky, válečného umění, obecně organizovaného násilí, ale také témata širší, jako například energetika nebo potravinová soběstačnost a migrace. Ale pokud si autor najde svoje téma mimo momentální společenské proudy a pnutí, a dokáže o něm napsat poutavě a zajímavě, může psát prakticky o čemkoliv... Nedávno jsem četl skvělou knihu *Manifest za tmu* (2023) o tom, co

s námi a přírodou dělá světelný smog; užasle listuji v knize *Elity* (2022), která se věnuje Velké Moravě a obě knihy, jedna od jednoho autora a druhá od kolektivu autorů, dokáží přiblížit svoje téma tak, že i laik je polapen – a následně nadšen!

Academia vydává knihy z řady oborů.

Jak se liší psaní o různých disciplínách?

Myslím, že se nijak zásadně neliší, že je opravdu podstatné to, aby autor při popularizaci svého oboru jednak neslevil z odborných kritérií, a jednak uměl svoji odbornost prodat čtenáři tak, aby nebyla chápána jako suchá věda, nebo dokonce jako *vytahování se* na „obyčejného“ čtenáře. Ono se stačí někdy podívat na dvě historické knihy, napsané na stejné anebo podobné téma třeba britským a německým autorem. Velmi často se stane, že kniha z německého jazykového okruhu je jakoby sušší a nedává čtenáři kromě vstřebávání faktů žádný další prostor. Ale neplatí to samozřejmě o všech autorech a už vůbec ne o všech oborech.

Jednou jste říkal v rozhovoru pro *Lidové noviny*, že autoři – včetně vědkyň a vědců – jsou zodpovědní i za následnou propagaci svých děl...

Jak to funguje? Snaží se?

Ochota spolupracovat na propagaci vydané knihy formou besed, přednášek a dalších akcí je velmi individuální a nelze nikoho dramaticky nutit, aby se postavil před zvědavé publikum, nebo šel do médií. Nicméně jsem stále přesvědčen, že autor je za své dílo odpovědný i poté, co se z něj stane kniha, co se z něj stane sice zvláštní, ale řekněme si to otevřeně, zboží. Měl by tedy pomoci v tom, aby se jeho „zboží“ prodávalo, protože pokud se prodávat bude, nakladatel po

Academia každoročně oceňuje výjimečné knihy ze své produkce, které ale bodují i v dalších anketách – a hlavně u čtenářů.

Foto: Vladimír Štejt, UK

autorovi bude brzy chtít další rukopis a autor kromě radosti ze psaní a z popularizace vědy obdrží i honorář. Je to opravdu na každém; někdo se snaží, někdo rovnou konstatuje, že se podobné propagace účastnit nehodlá. Ale těch prvních je rozhodně více.

Jak se v současné době daří českým vydavatelům, kteří produkují vědecké monografie nebo knížky o vědě, o poznání? Prozradíte nám i nějaká čísla z trhu?

Vydávání vědy nebyl nikdy zlatý důl a nikdy nebude. Nemohu mluvit za všechny vydavatele, ale faktem je, že průměrný počet vydaných výtisků jednoho titulu je v České republice někde mezi 700 a 800 kusy, přičemž kniha se nakladateli „vyplatí“, pokud jí prodá – ne vydá, ale skutečně prodá –, alespoň 2500 výtisků. Vzhledem k tomu, že řada vědeckých monografií vychází v nákladu ještě nižším, než je ten průměrný, je jasné, že vydavatel vědy se bez státní, institucionální anebo třeba i veřejné a soukromé pod-

„Vzhledem k tomu, a to přiznávám jako autor i jako knižní nakladatel nerad, že žijeme v době obrazu, nikoliv době textu, je video důležitým mostem k adresátovi...“

pory prostě neobejde... V případě popularizace se občas objeví bestseller, jako třeba *Nezkreslená věda* (2021), které v prodeji výrazně pomáhá stejnojmenný animovaný seriál na YouTube, ale to jsou fakt výjimky. Takže: nakladatelům vědy se bude dařit, dokud se bude dařit institucím, pod které spadají.

Vy sám jste autorem mnoha knih, popularizujete zejména „truchlivé historie“: protektorát, totalitu. Jaký je váš pracovní postup či recept na tvůrčí psaní?

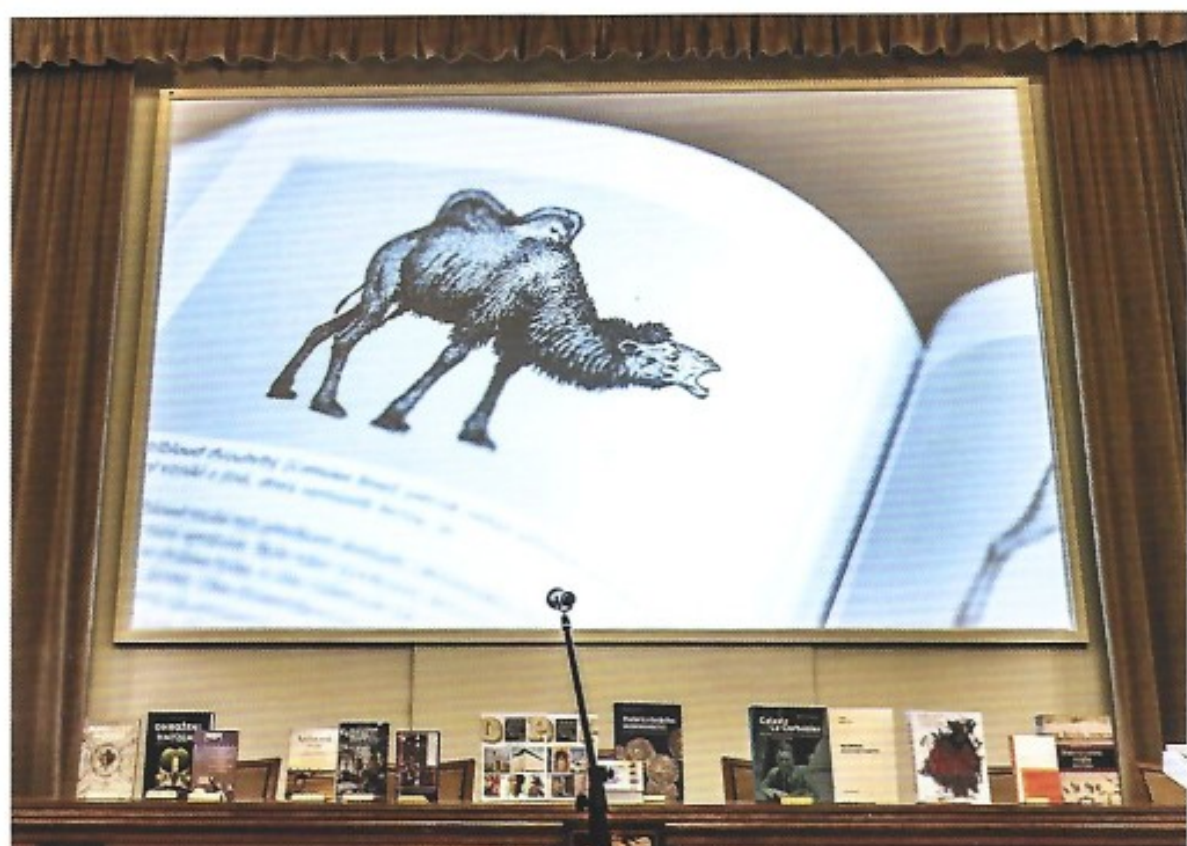

Foto: 2x Jana Pavlová, AV ČR

Jiří Padevěť

Publicista, spisovatel a nakladatel. Od roku 2006 je ředitelem nakladatelství Academia, které jakožto součást Akademie věd vydává vědeckou i popularizační literaturu. Vystudoval zeměměřičskou průmyslovku a andragogiku/management vzdělávání na Pedagogické fakultě UK. Od roku 1988 pracoval jako knihkupec, po roce 2004 se stal nakladatelem, vede Akademii i sám píše. V roce 2014 získal cenu Magnesia Litera za knihu *Průvodce protektorátní Prahou*, jež se stala i slovníkem roku. Dosud publikoval pár desítek knih (průvodce, studie, sbírky povídek). Pod jeho vedením získává Academia za své knihy řadu prestižních cen.

Snažím se přibližovat události a osudy zcela zapomenuté, nebo známé, ale u těch známých se snažím o *pohled zcela jinou optikou*, zkrátka o pohled očima někoho, kdo stál třeba kousek stranou a nebyl v úplném epicentru dění... A pracovní postup? Někdy připomíná cestu sněhové koule z prudkého svahu, na kterou se postupně nabalují další a další příběhy a události, jindy je zcela střízlivý: začíná v archivu a končí jako kapitola v knize. Z reálných historických příběhů často vytěžu jako jakýsi samovolný odřezek povídku, která se odehrává v reálném čase na reálném místě, velmi často i s reálnými aktéry. Těmito povídkami se pak snažím popularizovat příběhy moderní české historie, především ty neradostné.

Přestože především píšete, natáčel jste také videa, třeba *Krvavá léta*.

Co a proč vám dobře zafungovalo?

Přehledka knižních titulů, jež získaly ceny v ústředí Akademie věd (září 2022).

A jaká je budoucnost propagování knih na sítích, v podcastech?

Vzhledem k tomu, a to přiznávám jako autor i jako knižní nakladatel nerad, že žijeme v *době obrazu*, nikoliv *době textu*, je video důležitým mostem k adresátovi a může pomoci dostat relevantní informace k někomu, kdo otevřel knihu naposledy z donucení pedagogického personálu v páté třídě základní školy. A dokonce je myslím možné – pokud je téma videa podáno kvalitně – takového adresáta ke čtení vrátit a udělat z něj čtenáře dobrovolného.

Videa mají ve srovnání s knihami navíc daleko větší impakt, mluvíme tu klidně o desítkách až stovkách tisíc adresátů! Pokud jde o samotné knižní počiny, bez propagace na sociálních sítích se podle mého názoru již neobejdou. Můžeme si o sociálních sítích myslet cokoliv, ale jako *marketingový nástroj* fungují a při troše snahy a troše štěstí dokáží vyrobit bestseller i z knihy mírně řečeno „prostřední“. To se samozřejmě netýká popularizačně-vědeckých prací, tam si snad každý nakladatel i každý autor jakoukoliv prostřednost rozmyslí. ■